

مزایای حذف کارت بازرگانی و استقرار نظام عضویت فراگیر

معاونت بررسی های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تهیه و تنظیم:

عاطفه قاسمیان
مریم السادات علم الهدی

معاونت بررسی های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

خرداد ۱۴۰۳

از طریق پست الکترونیکی زیر می توانید پیشنهادات و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس کنید:

Economic_research@tccim.ir

مواضع این گزارش، الزاماً مواضع اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران نیست.
استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

خلاصه مدیریتی.....	۴
۱- کارت بازرگانی.....	۵
۱-۱- سابقه کارت بازرگانی در ایران.....	۵
۱-۲- کارکردهای کارت بازرگانی.....	۶
۱-۳- کارت بازرگانی در سایر کشورها.....	۶
۱-۴- ضرورت حذف کارت بازرگانی.....	۹
۲- کارت عضویت اتاق های بازرگانی.....	۱۰
۲-۱- سابقه کارت عضویت در ایران.....	۱۰
۲-۲- انواع کارت عضویت و کارکردهای آن.....	۱۰
۲-۳- کارت عضویت در سایر کشورها.....	۱۱
۲-۴- ضرورت عضویت فراگیر.....	۱۴
۳- جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی.....	۱۴
۴- منابع.....	۱۶

خلاصه مدیریتی

با توجه به اهمیت سهولت تجارت در تقویت رقابت پذیری و بهبود مشارکت کشور در زنجیره های ارزش جهانی، بی تردید یکی از الزامات تحقق شعار سال و افزایش مشارکت مردمی در راستای تقویت تولید، بازرگانی در راهبردهای کلان سیاست های تجاری کشور از جهات گوناگون است. یکی از این زوایا، حوزه مقررات ناظر بر صادرات و واردات محسوب می شود که می تواند به طور مستقیم در هزینه و زمان فرایندهای تجارت خارجی کشور و به طور غیرمستقیم در توان رقابت پذیری و جایگاه ایران در شاخص های بین المللی اثرگذار باشد.

در حوزه مقررات ناظر بر تجارت، عدم اصلاح یا ویرایش برخی قوانین، در سطح خرد، چالش هایی را برای کسب و کارها و در سطح کلان، برای ارتقای رشد تجارت غیرنفتی کشور ایجاد کرده است. یکی از این موارد، الزام بنگاه ها به دریافت کارت بازرگانی برای آغاز فرایند تجاری است؛ این در حالی است که رویه در نظام فعلی تجارت جهانی منسوخ شده و در اغلب کشورها، چنین الزامی برای اخذ کارت بازرگانی وجود ندارد. در غالب کشورها فعالان اقتصادی تنها باید کد شناسه تجاری دریافت کنند که جنبه شناسایی و احراز هویت دارد. در چنین شرایطی که اقتصاد کشور با مشکلات عدیده ای دست و پنجه نرم می کند، افزودن یک مرحله غیر ضرور به فرایندهای تجاری، به عنوان عامل محدودکننده تجارت عمل کرده و با افزایش هزینه های مبادله، توان رقابت پذیری بنگاه ها را کاهش خواهد داد. بدین ترتیب، مشارکت مردمی در اقتصاد کشور نیز به واسطه اعمال سیاست های محدودکننده فعالیت های تجاری کاهش می یابد.

از طرف دیگر، با توجه به تجربه سایر کشورها در استقرار نظام عضویت فراگیر، چنین سیستمی می تواند نقش اتاق های بازرگانی را به عنوان نهادهای عمومی خودگران و واسطه میان دولت ها و نظام بازار تقویت کند و با عضویت همه اشخاص حقوقی ثبت شده، امکان نمایندگی و حمایت اتاق از منافع عمومی کل فعالان اقتصادی کشور را فراهم آورد. ضمن اینکه، خودسازماندهی اتاق های بازرگانی، به ارتقای بهره وری و ظهور خدمات متنوع و با کیفیت در این اتاق ها منجر خواهد شد. ثبات درآمدی اتاق های بازرگانی نیز در این روش، به تصمیم سازی های استراتژیک صحیح در سطوح بالای اتاق های بازرگانی کمک خواهد کرد.

در این نوشتار، ضمن مروری بر سابقه کارت بازرگانی و عضویت در ایران و سایر کشورها، ضرورت حذف کارت بازرگانی و ایجاد نظام عضویت فراگیر مورد بررسی قرار می گیرد و در پایان، با بررسی چالش های هر حوزه، نتایج راهکارهای پیشنهادی پیش بینی می شود.

۱- کارت بازرگانی

۱-۱- سابقه کارت بازرگانی در ایران

کارت های بازرگانی با هدف ساماندهی حوزه بازرگانی از سال ۱۳۳۳ مورد استفاده بازرگانان خارجی قرار گرفت. این ابزار به عنوان مجوزی است که به دارنده آن اعم از شخص حقیقی یا حقوقی جواز تجارت خارجی را می دهد. (۱)

آنچه هم اکنون به عنوان کارت بازرگانی برای فعالان حوزه تجارت خارجی تعریف می شود، بر پایه ماده ۳ قانون مقررات صادرات و واردات است. بر اساس این قانون، «مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به صورت تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران صادر و به تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت می رسد.»^۱ در جدول ۱ برخی از قوانین و مقررات مرتبط با کارت بازرگانی در ایران ذکر شده است.

پیش از این کارت بازرگانی به صورت دفترچه صادر می شد اما صدور کارت بازرگانی هوشمند از دهه ۱۳۹۰ آغاز شد و پس از آن به صورت یکپارچه در سامانه جامع تجارت انجام می گیرد. همچنین صدور کارت بازرگانی برای اعضای اتاق انجام می گرفت که الزام عضویت برای دریافت کارت بازرگانی برداشته شده است.

جدول ۱: برخی قوانین و مقررات مرتبط با کارت بازرگانی در ایران

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	مرجع تصویب
۱	اصلاح ماده ۱۰ آیین نامه اجرایی قانون صادرات و واردات	۱۴۰۱-۱۲-۲۴	هیئت وزیران
۲	معافیت تمامی دارندگان کارت بازرگانی عضو نظام ملی طبقه بندی و شناسه کالا و خدمات (ایران کد) از پرداخت ده درصد از هزینه کارمزد ثبت سفارش	۱۳۹۰-۰۲-۲۸	هیات وزیران
۳	قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران [اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران (اتاق ایران)]	۱۳۶۹-۱۲-۱۵	مجلس شورای اسلامی
۴	قانون مالیات های مستقیم	۱۳۶۶-۱۲-۰۳	مجلس شورای اسلامی
۵	اصلاح بند ۱۰ قسمت الف ماده ۱ تصویب نامه ۱۱۰۵/د مورخ ۵۸/۱۰/۱۶ در مورد مقررات و آئین نامه مربوط به صدور کارت بازرگانی	۱۳۵۹-۰۵-۲۴	شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران
۶	آئین نامه مربوط به صدور کارت بازرگانی	۱۳۸۵-۰۹-۲۴	شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران

^۱ ماده (۳) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۰۴ مجلس شورای اسلامی

۱-۲- کارکردهای کارت بازرگانی

بر اساس قانون مقررات صادرات و واردات، هرگونه فعالیت در زمینه صادرات و واردات تجاری کالاها نیازمند داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی صادر و توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت، تأیید می شود.^۱

بر این اساس، کارت بازرگانی برای انجام امور مرتبط با تجارت خارجی مانند ثبت سفارش، تخصیص ارز، ترخیص کالا از گمرک، واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی، دریافت پروانه حق العمل کاری از گمرک و ضمانت بانکی و پیمان سپاری ارزی مورد نیاز است. (۳)

از طرف دیگر، کارت بازرگانی یکی از مدارکی است که در زمینه‌هایی غیر از تجارت خارجی نیز کاربرد پیدا کرده و در واقع، کارکردهایی خارج از کارکرد اصلی برای آن تعریف شده است. به عنوان مثال، یکی از مدارک مورد نیاز برای ثبت علائم تجاری غیر فارسی، ارائه کارت بازرگانی است. همچنین یکی از شرایط دریافت تسهیلات حمایت از تولید و تجارت برای کسب و کارها، داشتن کارت بازرگانی است. (۴)

۱-۳- کارت بازرگانی در سایر کشورها

مطالعه تجربه سایر کشورها نشان می‌دهد در برخی اقتصادها با حجم بالای تجارت، مانند چین، امارات متحده عربی و ترکیه، فرایند تجارت خارجی با دریافت مجوز خاصی آغاز نمی‌شود، بلکه یک شناسه اقتصادی صرفاً به عنوان کد شناسایی فعالان اقتصادی صادر می‌شود. به نظر می‌رسد موضوع اخذ مجوز^۲ برای آغاز تجارت، متمایز از کارت بازرگانی در سایر کشورها متناسب با نظام اقتصادی آنها وجود دارد.

چین:

در چین پس از ثبت شرکت با موضوع تجارت خارجی، شرکت‌ها باید ضمن برخوردارگی از مجوز صادرات و واردات، کد گمرکی داشته باشند. در واقع، در این کشور کارت بازرگانی وجود ندارد، اما پروانه فعالیت تجاری^۳ لازم است. (۱۱) لزوم ثبت شرکت بازرگانی، اخذ مجوز با پرداخت هزینه مشخص و بدون فرایندهای محدودکننده، با آنچه در ایران به عنوان نظام حاکم بر کارت بازرگانی وجود دارد، متفاوت است.

پروانه فعالیت تجاری در چین، یک سند تک‌برگ و شامل ۱۱ ویژگی یک شرکت است. معیارهایی همچون کد شناسایی شرکت، نام شرکت، نوع شرکت از نظر حقوقی، سرمایه ثبت‌شده و نیز زمینه فعالیت در این

^۱ ماده (۳) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۰۴ مجلس شورای اسلامی

^۲ Licence

^۳ Business License

گواهی قید می شود. چنانچه شرکتی در زمینه صادرات و یا واردات فعالیت می کند، باید این موارد را در بخش مربوط به زمینه فعالیت شرکت ذکر نماید.

واردات و صادرات برخی از کالاهای خاص بر اساس قانون، نیازمند مجوزهایی علاوه بر مجوزهای رایج برای کالاهای معمول است. با این حال، حتی در خصوص مواردی که پیش از این به موجب قانون، نیاز به دریافت مجوزهای بیشتری بود، در حال حاضر سیاست های سهل گیرانه ای در پیش گرفته شده است.

به عنوان مثال بر اساس ماده ۹ فصل ۲ قانون تجارت خارجی چین، بازرگانان خارجی برای واردات و یا صادرات کالاهای فناورانه می بایست نزد مقامات ایالتی ثبت می شدند و در غیر این صورت به تشریفات گمرکی آنها رسیدگی نمی شد^۱. با این حال بر اساس اطلاعیه دسامبر ۲۰۲۲ وزارت بازرگانی چین، روند ثبت در ادارات محلی برای بهبود تجارت خارجی لغو شده است.^۲ بر این اساس، تجارت خارجی کالاهای فناورانه نیز مانند سایر گروه های کالایی با دریافت پروانه فعالیت تجاری قابل انجام است و دارنده این پروانه، به طور خودکار حق واردات و صادرات کالا را خواهد داشت.

خدمات ارائه شده توسط اتاق بازرگانی چین برای اعضای اتاق در خصوص صدور مدارک، نشان می دهد گواهی نامه ها و مجوزهای صادر شده توسط این اتاق شامل مواردی همچون صدور گواهی نامه تجاری اسناد تجاری تأیید شده و صدور گواهی نامه کنسولی است. از جمله سایر مدارک لازم برای صادرات نیز می توان به اینویس^۳، عدل بندی^۴، بارنامه دریایی^۵، اظهارنامه گمرکی^۶ و رسید هزینه جابه جایی در پایانه^۷ اشاره کرد. بررسی خدمات ارائه شده این اتاق برای اعضا، وجود مدرکی مشابه یا با کارکرد کارت بازرگانی در ایران را تأیید نمی کند. (۹)

ترکیه:

بر اساس دستورالعمل نظام صادراتی ترکیه منتشر شده در سال ۱۹۹۶، صادرات تمام کالاهایی که مشمول ممنوعیت صادراتی نمی شوند، آزاد است و ملزم به اخذ مجوز نمی باشد. در خصوص واردات نیز به جز مواردی که واردات آنها تنها توسط سازمان های خاصی امکان پذیر است و یا موارد مشخصی مانند واردات حیوانات، سایر موارد صرفاً از طریق شماره وارداتی صورت می گیرد. در مجوزهایی که مرکز تجارت بین المللی نیز به

^۱ منبع: دسترسی ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ به سایت وزارت بازرگانی چین به آدرس:

<http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/Businessregulations/201303/20130300045871.shtml>

^۲ منبع: دسترسی ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ به سایت وزارت بازرگانی چین به آدرس:

<http://tradeinservices.mofcom.gov.cn/article/yanjiu/hangyezck/202301/144354.html>

^۳ Commercial Invoice

^۴ Packing List

^۵ Bill of lading

^۶ Customs Export declaration

^۷ Terminal handling receipt

عنوان گواهینامه های لازم برای صادرات و واردات این کشور پیش بینی شده، الزامی برای دریافت کارت بازرگانی مشاهده نمی شود. (۳) از جمله مدارکی که توسط اتاق بازرگانی استانبول صادر می شود می توان به گواهی فعالیت برای شرکت های فعال، صدور کارت شناسایی برای اعضا و تأییدیه ثبت در اتاق اشاره کرد (۶) که از نظر کارکردی، تشابهی با کارت بازرگانی در ایران ندارند.

در کشور ترکیه، کد شناسه مالیاتی برای تجارت خارجی اهمیت زیادی دارد. به طوری که افراد و شرکت هایی که به موجب قانون، کد شناسه مالیاتی دریافت کرده اند می توانند کالاهایی را که واردات آنها توسط وزارت اقتصاد یا سایر مراجع قانونی، ممنعت تدارد، به این کشور وارد کنند. در خصوص برخی دیگر از کالاها ممکن است نیاز به استعلام از سایر مراجع وجود داشته باشد.^۱

برای صادرات نیز داشتن کد مالیاتی و عضویت در انجمن صادرکنندگان مرتبط، کافی است. همچنین صادرات همه کالاها به جز مواردی که قانون اعلام می کند یا بر اساس قوانین و موافقت نامه هایی بین المللی چند یا دو جانبه ممنوع شده است، بدون محدودیت قابل انجام است.^۲

امارات متحده عربی:

واردات و صادرات در این کشور نیز منوط به اخذ کد بازرگانی است که توسط اداره گمرک آن صادر می شود. این کد برای اتباع امارات متحده عربی و یا شرکت هایی صادر می شود که در این کشور تاسیس شده اند و ۵۱ درصد سهام آنها متعلق به اتباع این کشور است. اگرچه در این کشور، موارد معدودی برای محدود کردن حق تجارت بر اتباع بیگانه وجود دارد، اما نظام حاکم بر کارت بازرگانی مشابه ایران وجود ندارد. (۳) اعضای اتاق دبی می توانند مدارکی همچون گواهی عضویت در اتاق، گواهی مبدأ، تأییدیه نمایه شرکت را از اتاق دریافت کنند. بررسی مدارک صادره این اتاق نشان، صدور مدرکی با کارکرد کارت بازرگانی را توسط این اتاق تأیید نمی کند. (۸)

شرکت های اماراتی که به دنبال انجام تجارت خارجی در امارات هستند، باید در گمرک، ثبت شوند. یکی از مدارکی که برای ثبت در گمرک مورد نیاز است، پروانه بازرگانی است.^۳ مرجع صدور پروانه بازرگانی واحد بازرگانی، وزارت توسعه امارات است.

^۱ منبع: دسترسی ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ به سایت وزارت بازرگانی ترکیه به آدرس:

<https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/english/import-regime>

^۲ منبع: دسترسی ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ به سایت وزارت بازرگانی ترکیه به آدرس:

<https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/english/export-regime>

^۳ منبع: دسترسی ۱۴۰۳/۰۳/۱۲ به سایت گمرک حکومت دبی به آدرس:

<https://www.dubaicustoms.gov.ae/en/CustomsInformation/Pages/ServicesGuide.aspx>

۴-۱- ضرورت حذف کارت بازرگانی

با توجه به کارکردهای کنونی کارت بازرگانی، می توان ضرورت حذف آن را از سه جنبه مورد بحث قرار داد: نخست، حذف الزام کارت بازرگانی می تواند فرآیندهای مرتبط با تجارت خارجی را ساده تر و سریع تر کند. با توجه به وابسته بودن مراحل تجارت خارجی به کارت بازرگانی با وجود عضویت فرد در اتاق بازرگانی، گویی افراد برای فعالیت در زمینه واردات و صادرات نیاز به طی کردن یک مرحله اضافی برای تجارت برون مرزی دارند؛ حال آنکه هم اکنون مسأله شناسایی افراد فعال در زمینه تجارت خارجی با استفاده از سایر روش ها از جمله کد اقتصادی قابل انجام است. طولانی شدن فرایند تجارت خارجی به واسطه درگیر شدن نهادهای چندگانه در صدور کارت و اضافه شدن یک یا چند مرحله به فرایند تجارت فرامرزی، ضمن ایجاد محدودیت برای توسعه تجارت و به تبع آن افزایش تولید ناخالص داخلی، رتبه ایران را نیز در شاخص های بین المللی مرتبط، تنزل خواهد داد.

دوم، آنکه فعالان اقتصادی که لزوماً در زمینه تجارت خارجی فعالیت نمی کنند، برای انجام امور داخلی همچون ثبت علامت تجاری و دریافت برخی از تسهیلات حمایتی مستلزم طی یک مرحله اضافی یعنی دریافت کارت بازرگانی هستند. بنابراین، الزام به دریافت کارت بازرگانی، فرایند شروع کسب و کار را نیز طولانی تر و پرهزینه می کند.

سوم، آنکه به موجب بند ۳ اصلاح ماده ۱۰ آیین نامه اجرایی قانون صادرات و واردات مصوب ۱۲-۲۴-۱۴۰۱ هیئت وزیران، تمدید کارت بازرگانی، نیازمند نداشتن تعهد ارزی سررسید شده واردات و صادرات و نداشتن بدهی حق بیمه است. همچنین به موجب ماده ۱۸۶ قانون مالیات های مستقیم مصوب ۱۲-۰۳-۱۳۶۶، صدور، تجدید یا تمدید کارت بازرگانی منوط به ارائه گواهی از اداره امور مالیاتی مبنی بر پرداخت یا ترتیب پرداخت بدهی مالیاتی قطعی شده است. استفاده از کارت بازرگانی برای انجام این امور، برای هر دو گروه گفته شده در موارد پیشین، به نوعی مخل کسب و کار است. بنابراین می توان گفت حذف کارت بازرگانی می تواند در بهبود محیط کسب و کار و تسهیل تجارت خارجی نقش داشته باشد. علاوه بر این، حذف کارت بازرگانی با تسهیل «تجارت بین الملل» به عنوان یکی از زیر شاخص های گزارش «آمادگی کسب و کار»^۱ بانک جهانی، می تواند رتبه ایران را در شاخص آمادگی کسب و کار در مقایسه با سایر کشورها بهبود دهد.

¹ Business Ready

۲- کارت عضویت اتاق های بازرگانی

۲-۱- سابقه کارت عضویت در ایران

به موجب بند «ی» اصلاحی ماده ۵ قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹-۱۲-۱۵ مجلس شورای اسلامی یکی از وظایف و اختیارات اتاق ایران، صدور کارت عضویت طبق آئین نامه اتاق است. همچنین بر اساس ماده ۱۴ این قانون، عضویت در هر اتاق، منوط به داشتن کارت عضویت آن اتاق است.

همچنین ماده ۲۰ الحاقی این قانون، یکی از محل های تأمین درآمد اتاق را حق عضویت سالانه عنوان کرده است. هم اکنون اعضای اتاق بازرگانی تهران، مبلغ مشخصی را به عنوان حق عضویت و تمدید سالانه آن پرداخت می کنند.

۲-۲- انواع کارت عضویت و کارکردهای آن

عضویت در اتاق های بازرگانی در کشورهای مختلف با توجه به ساختار اتاق ها، متفاوت است. بر اساس تجربه سایر کشورها، انواع عضویت به سه گروه اصلی عضویت اجباری، عضویت اختیاری و عضویت ترکیبی، قابل طبقه بندی است. در عضویت اجباری، کسب و کارها به موجب قانون به عضویت اتاق بازرگانی در می آیند. در عضویت اختیاری، با توجه به وظایف اتاق و همچنین امتیازهای در نظر گرفته شده برای اعضا مانند معافیت های مالیاتی و خدمات قابل ارائه، تعداد اعضا متغیر است. در عضویت ترکیبی، به موجب قانون عضویت برای برخی بنگاه ها مانند شرکت های بزرگ اجباری و برای برخی مانند بنگاه های کوچک و متوسط اختیاری است.

شیوه های تامین مالی در اتاق های مختلف حسب نوع عضویت، مبنای قانونی (خصوصی، عمومی) و میزان نظارت دولت بر اتاق متفاوت است. منابع مالی اتاق ها می تواند شامل منابع دولتی مانند یارانه و درآمدهای عمومی دولت و یا از حق عضویت و ارائه خدمات اتاق ها تامین شود. در برخی اتاق ها نیز ترکیبی از این روش های تامین مالی مشاهده می شود.

جدول ۲: انواع عضویت در اتاق های بازرگانی

انواع عضویت	مبانی قانونی	کشورهای منتخب	منابع تامین مالی اتاقها
اجباری	عمومی / خصوصی	اتریش، ترکیه، اسپانیا، لوکزامبورگ	دولت و/یا حق عضویت، ارائه خدمات، صدور اسناد و مدارک
اختیاری	خصوصی	استرالیا، انگلیس، امریکا، بلژیک، دانمارک	حق عضویت و درآمد حاصل از ارائه خدمات
ترکیبی	عمومی	آلمان، یونان، کره	دولت و/یا حق عضویت، ارائه خدمات، صدور اسناد و مدارک

با توجه به موارد فوق، یکی از سیستم های نسبتاً مطلوب که می تواند در حین حفظ استقلال نسبی اتاق های بازرگانی، تعداد اعضای اتاق ها را افزایش دهد و تمامی کسب و کارها به واسطه حق رای در انتخابات اتاق و دریافت خدمات، عضو اتاق های بازرگانی شوند، نوعی سیستم فراگیر است که عضویت در آن به واسطه مبنای قانونی اجباری است و تامین مالی اتاق نیز از طریق دریافت حق عضویت انجام می شود.

۲-۳- کارت عضویت در سایر کشورها

برای مقایسه عضویت در اتاق های بازرگانی سایر کشورها می توان اتاق های بازرگانی را در پنج سطح طبقه بندی نمود (۲). بر این اساس، پنج مدل «عمومی»، «آنگلوساکسون»، «قاره ای»، «آسیایی» و «اوراسیایی» در نظر گرفته می شود که اتاق های بازرگانی را با توجه به مؤلفه های مهمی همچون «اجباری یا اختیار بودن عضویت»، «منابع درآمدی»، «خدمات ارائه شده توسط اتاق» و «رابطه با دولت» در کنار یکدیگر قرار می دهد. ویژگی های هر کدام از مدل های اتاق های بازرگانی در جدول آمده است.

جدول ۳: ویژگی های مدل های پنج گانه اتاق های بازرگانی

مدل های اتاق های بازرگانی					سرفصل ویژگی ها
اوراسیایی	آسیایی	قاره ای	آنگلوساکسون	عمومی (دولتی)	
تحت قانون عمومی	تحت قانون عمومی	تحت قانون عمومی	تحت قانون خصوصی	تحت قانون عمومی	قانون
اختیاری	ترکیبی	اجباری	اختیاری	اجباری	عضویت
خودگردان و مستقل از حاکمیت	نسبتاً مستقل شامل انتخاب هیئت رئیسه و تصمیم گیری درباره امور داخلی	استقلال نسبی و انتخاب هیئت رئیسه در اتاق	خودگردان	کنترل توسط دولت (حتی برای انتخاب هیئت رئیسه)	درجه استقلال اتاق
وظایف عمومی همچون تأیید گواهی مبدأ، داوری اختلافات بازرگانی	درآمدزایی بر اساس وظایف قانونی	ایجاد زیرساخت برای کسب و کارها و ارائه خدمات متنوع	وظایف عمومی ندارد. در برخی از کشورها صدور برخی از گواهی ها را انجام می دهند	وظایف عمومی مانند حمایت از تجارت	وظایف و خدمات قابل ارائه
دولت الزامی برای مشورت ندارد	تکلیف قانونی برای دولت برای مشاوره با اتاق در امور مرتبط با توسعه اقتصادی	در برخی از کشورها الزام دارند و در برخی دیگر، دولت بر اساس عرف برای مشورت به اتاق مراجعه می کند	تعهدی به ارائه خدمات به دولت ندارد	جایگاه مشورتی به نفع دولت	رابطه با دولت
استقلال مالی، درآمدزایی از طریق حق عضویت و انجام وظایف عمومی	حق عضویت، درآمد حاصل از انجام وظایف قانونی، مشارکت در فعالیتهای بازرگانی	حق عضویت یا انتقال بخشی از مالیات با اتاق	حق عضویت و حمایت کسب و کارها	بودجه دولت	تأمین مالی

در مدل عمومی یا دولتی، اتاق ها به عنوان واحدی از ادارات دولتی تأسیس می شوند. عضویت در این اتاق ها اجباری است و شامل همه بنگاه های اقتصادی و کسب و کارهای یک بخش یا منطقه خاص می شود. به عنوان مثال، اتاق های بازرگانی چین، کوبا، ویتنام، مصر، افغانستان، عراق و عربستان، عضویت کسب و کارها در اتاق بازرگانی اجباری است.

در مقابل مدل عمومی با عضویت اجباری، در مدل آنگلوساکسون، عضویت به صورت داوطلبانه یا اختیاری است. در مدل آنگلوساکسون، دولت به ازای عضویت در اتاق بازرگانی، معافیت های مالیاتی را برای اعضا در نظر می گیرد. در این مدل، وظیفه عمومی برای اتاق بازرگانی تعریف نشده است و هیچ حکم قانونی نیز مبنی بر پرداخت اجباری برای حمایت از آن وجود ندارد. این مدل ابتدا در مستعمرات انگلیس در سراسر جهان شکل

گرفت و امروزه در بیشتر کشورهای انگلیسی زبان همچون انگلستان، امریکا و استرالیا دیده می شود. در کشورهایمانند آذربایجان، هند، قرقیزستان و آفریقای جنوبی نیز عضویت اتاق های بازرگانی با ساختار آنگلو ساکسون و عضویت اختیاری فعالیت می کنند.

در مدل اوراسیایی نیز همچون مدل آنگلو ساکسون، عضویت در اتاق بازرگانی اختیاری و داوطلبانه است. اتاق های بازرگانی کشورهایمانند کانادا، ارمنستان، ترکمنستان، روسیه و برزیل در این گروه قرار می گیرند. از چالش های اتاق های بازرگانی با مدل آنگلو ساکسون و اوراسیایی، می توان به تعداد پایین اعضا و تأمین مالی اشاره کرد.

در مدل قاره ای نیز عضویت در اتاق ها به صورت اجباری، اما به گونه ای متفاوت از مدل عمومی است. در این مدل، کسب و کارها حق رأی در انتخابات اتاق بازرگانی را دارند. این حق رأی، آنها را ملزم می کند تا برای شرکت در انتخابات، به عضویت اتاق دربیایند. اتاق بازرگانی کشورهای کره جنوبی، اردن، تونس، فرانسه و آلمان در این گروه قرار می گیرند. همچنین تعدادی از اتاق های کشورهای همسایه مانند بحرین، اردن، عمان، قطر، کره جنوبی، ترکیه و امارات نیز دارای این ساختار هستند.

در مدل آسیایی، عضویت به صورت ترکیبی از عضویت اجباری و اختیاری است؛ به این معنا که برخی از کسب و کارها ملزم به عضویت در اتاق بازرگانی هستند و برخی دیگر مختارند به عضویت اتاق دربیایند. به عنوان مثال، اندازه بنگاه یک عامل تعیین کننده برای عضویت در اتاق بازرگانی است؛ به طوری که عضویت برای بنگاه های کوچک و متوسط اختیاری و برای شرکت های بزرگ، اجباری در نظر گرفته می شود. همچنین تجارت خارجی یک عامل تعیین کننده دیگر است؛ به طوری که در مدل آسیایی، شرکت هایی که در زمینه واردات و صادرات فعالیت می کنند، باید عضو اتاق بازرگانی شوند، اما شرکت هایی که در زمینه تجارت خارجی فعالیت ندارند، برای عضویت در اتاق، مختارند. ساختار اتاق بازرگانی در ایران نیز به مدل آسیایی نزدیک است. همچنین کشورهایمانند اندونزی، ژاپن، کویت و پاکستان نیز در این گروه قرار دارند.

بررسی اتاق های بازرگانی کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری اقتصادی نشان می دهد با توجه به روند آزادسازی و کاهش دخالت دولت ها در امور اتاق های بازرگانی به نظر می رسد روند آتی تأمین مالی، حرکت به سمت درآمد حاصل از خدمات خواهد بود؛ چرا که به طور کلی اتاق های بازرگانی نقش و جایگاه مشاوره ای را برای اعضا ایفا می کنند. البته موضوع گذار قانونی، نحوه عضویت و جریان درآمدی اتاق ها، به شرایط خاص هر کشور بستگی دارد. (۱۰)

۲-۴- ضرورت عضویت فراگیر

عضویت فراگیر از چند منظر دارای اهمیت است. نخست از نظر تعداد اعضای اتاق بازرگانی و دوم از نظر تأمین مالی اتاق‌ها. در مدل‌های با عضویت فراگیر به دلیل تعداد بالای اعضا، اتاق بازرگانی به درستی می‌تواند بخش خصوصی را نمایندگی کند. این در صورتی است که در عضویت داوطلبانه یا اختیاری، بخشی از کسب و کارها در اتاق بازرگانی عضویت دارند و این شکل لزوماً نماینده طیف گسترده‌ای از کسب و کارها نیست. همچنین عضویت فراگیر به دلیل افزایش تعداد اعضا و به دنبال آن پرداخت حق عضویت، می‌تواند تا حدودی ثبات درآمدی را برای اتاق‌های بازرگانی فراهم کند.

۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

مطالعه تجربه سایر کشورها نشان می‌دهد ضرورت اخذ کارت بازرگانی مشابه آنچه در ایران حاکم است، در اغلب اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه، وجود ندارد و در اغلب آنها تنها کد شناسه تجاری تعریف می‌شود یا از سازوکارهای موجود همچون کد شناسه مالیاتی یا شناسه ثبت شرکت برای شناسایی فعالان تجارت خارجی استفاده می‌شود. حذف الزام قانونی دریافت کارت بازرگانی، ضمن تسهیل تجارت خارجی کشور به واسطه حذف فرایندهای غیرضرور، زمینه‌های بروز فساد و فرار مالیاتی را نیز در کشور کاهش خواهد داد.

از طرف دیگر، در صورت استقرار نظام عضویت فراگیر در اتاق‌های بازرگانی، تمامی بنگاه‌های اقتصادی پس از ثبت شخص حقوقی، عضو اتاق خواهند شد. چنین فرایندی، علاوه بر اینکه زمینه تقویت نقش اتاق‌های بازرگانی به عنوان نهادهای عمومی خودگردان را فراهم می‌کند، زمان و هزینه فرایندهای تجارت فرامرزی را کاهش خواهد داد و منجر به ارتقای توان رقابت‌پذیری بنگاه‌ها می‌شود. سایر مزایای استقرار چنین سیستمی در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول ۴: چالش های فعلی کارت بازرگانی و عضویت در اتاق های بازرگانی و راهکارهای پیشنهادی

نتایج پیش بینی شده بعد از حل مساله	راهکار پیشنهادی برای حل مساله	مساله فعلی / چالش های نظام موجود
<ul style="list-style-type: none"> • حذف موانع غیرضروری تجارت • کاهش هزینه و زمان فرایندهای کسب و کار و ارتقای توان رقابت پذیری بنگاه ها به واسطه کاهش هزینه های مازاد • تلاش بیشتر اتاق ها در راستای ایجاد ارزش برای شرکت های عضو خود با تکیه بر ارائه خدمات متمایز • تقویت نقش اتاق های بازرگانی به عنوان نهادهای عمومی خودگردان • تقویت هویت برند اتاق بازرگانی • میسر شدن امکان نمایندگی و حمایت اتاق از منافع عمومی کل فعالان اقتصادی کشور یا منطقه و جلوگیری از نمایندگی انتخابی یا جانب دارانه • فراهم شدن امکان ارائه خدمات تخصصی به هر صنعت یا رشته فعالیت بر اساس منافع ملی بخش تجاری • خودسازماندهی اقتصادی اتاق ها و در نتیجه ارتقای بهره وری • ارتقای عملکرد بنگاه های اقتصادی با انتفاع از خدمات تخصصی اتاق ها • ارتقای شفافیت و جلوگیری از فرار مالیاتی ناشی از وضعیت فعلی کارت های بازرگانی • ثبات درآمدی اتاق های بازرگانی و کمک به تصمیم سازی های استراتژیک صحیح در سطوح بالای اتاق های بازرگانی 	<ul style="list-style-type: none"> • حذف کارت بازرگانی • استقرار نظام عضویت فراگیر 	<p>کارت بازرگانی:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ایجاد مانع برای تحقق شعار سال به دلیل؛ <ul style="list-style-type: none"> ○ کاهش مشارکت مردمی در اقتصاد کشور به واسطه اعمال سیاست های محدود کننده فعالیت های تجاری ○ کاهش توان بنگاه ها در ارتقای تولید رقابت پذیر به دلیل افزایش هزینه های مبادله • استمرار رویه ای که در نظام فعلی تجارت جهان منسوخ شده است. • ایجاد زمینه برای فرار مالیاتی • نقش مخرب کارت های بازرگانی به دلیل ایجاد فرایند مازاد در شروع کسب و کار و بعضاً مانعی برای تامین اعتبار مالی بنگاه ها <p>عضویت اختیاری:</p> <ul style="list-style-type: none"> • عدم امکان بهره مندی تمامی بنگاه های اقتصادی کشور از خدمات اتاق های بازرگانی • کاهش انگیزه اتاق های بازرگانی برای بهبود بهره وری با کمک متنوع سازی و ارتقای کیفیت خدمات • کاهش تعداد اعضای اتاق های بازرگانی و در نتیجه تضعیف برند اتاق ها در سطح ملی • عدم امکان نمایندگی عمومی اتاق های بازرگانی در دفاع از منافع کل بخش خصوصی کشور با توجه به کارکرد اصلی آن

۴- منابع

- ۱- فتح‌اله، مهدی. ضرورت بازمهندسی ساختار کارت‌های بازرگانی. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- ۲- مرکز پژوهش‌های اتاق ایران. ۱۴۰۰. مدل‌های مختلف اتاق‌های بازرگانی. تهران: مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۱۴۰۰.
- ۳- هرورانی، حسین و ذوالفقاری، امیر احمد. ۱۳۹۹. آسیب‌شناسی وضعیت صدور کارت بازرگانی و ارائه راهکارهای اصلاحی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۹.
- ۴- هرورانی، حسین و کاویانی، زهرا. ۱۴۰۲. بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۶۷) حذف کارت بازرگانی «پیشنهاد الحاق یک بند». تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲.

5- *International Trade Center*. [Online] <https://intracen.org/>.

6- Membership Services Proceedings. *Istanbul Chamber of Commerce*. [Online] [Cited: 05 25, 2024.] <https://ito.org.tr>.

7- Sasse, Eberhard and Habisch, Andre . 2021. *The German Chambers of Commerce and Industry*. s.l. : Springer , 2021.

8- Services. *Dubai Chamber*. [Online] [Cited: 05 25, 2024.] <https://www.dubaichamber.com/en/services/>.

9- 2019. Services for Members. *China Chamber of International Commerce*. [Online] 04 17, 2019. [Cited: 05 25, 2024.] <http://ccoic.cn/ecms/content/166>.

10- **International Labour Organization, 2021.** *The relations between Chambers of Commerce and Industry (CCIs) and Employers' and Business Membership Organizations (EBMOs) in OECD countries*. Geneva.

11- Zhu, Roy, Li, Yongqi and Dong, Hao. 2023. *Doing Business In... 2023. Chambers and Partners*. [Online] July 18, 2023. [Cited: May 25, 2024.] <https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/doing-business-in-2023/china>.